chitektūrinių objektų paminėtinas XIX a. pabaigoje ar XX a. pradžioje pastatytas mūrinis tunelis ar kažkokios kitokios paskirties požeminis statinys.

Kultūrinis sluoksnis neintensyvus – jame aptikta santykinai nedaug archeologinių radinių. Didesnė dalis jų koncentravosi ūkinėse duobėse. Pagal ūkinių duobių išsidėstymą žvalgytame sklype spėtume, kad didesnė tikimybė, jog XVI a. pabaigoje – XVII a. I pusėje sodybų pastatai buvo arčiau dabartinės Šv. Stepono g., esamo pastato Šv. Stepono g. 27 aplinkoje ar vietoje bei sklype, kurio dabartinis adresas – Šv. Stepono g. 31.

The field survey at Šv. Stepono St. 27

In conducting a survey on a plot located at Šv. Stepono St. 27 in the historical suburb of Šv. Steponas, archaeological finds enabling the development of this part of Vilnius to be reconstructed were discovered: fragmented cultural layer horizons dating to the 16th (15th?) – 17th centuries, rubbish pits (Figs. 1–2), and paving. This part of the suburb was settled in the 16th century. The part of the plot located nearest Šv. Stepono street was probably already settled in the 15th century.

Linas Girlevičius

Žvalgymai istoriniame Subačiaus priemiestyje, A. Strazdelio g. aplinkoje

Archeologiniai žvalgymai šioje Vilniaus dalyje buvo susiję su pastato A. Strazdelio g. 1 rekonstrukcijos darbais. Didesnės apimties žemės kasimo darbai, įrengiant požeminius šilumos ir elektros tinklus, vyko šiuo metu neužstatytoje A. Strazdelio g. R pusėje. Bendras žvalgymų plotas – apie 240 m^2.

2 pav. XVI–XVII a. ūkinės duobės sklypo R dalyje pjūvis iš PV pusės. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 2. Cross-section from the SW of a 16th–17th-century rubbish pit in the E part of the plot.

Žvalgyta teritorija yra į R nuo XVI a. pradžioje miesto gynybine siena apjuostos Vilniaus miesto dalies. Ji priklausė istoriniam Subačiaus priemiesčiui. Manoma, kad kalvoje (Vilnios slėnio terasoje), į R nuo tirtos vietos (istoriniuose šaltiniuose ji vadinama *Mons Salvatoris* – „Išganytojo kalnu“) būta piliakalnio, tačiau nuoseklesniais tyrinėjimais tai nėra patvirtinta. Kalvoje iki XVII a. vidurio buvo didikų Sanguškų valdos su rūmais, o XVII a. pabaigoje pradėtas kurti Misionierių vienuolynas.

XIV a. datuojamas kultūrinis sluoksnis aptiktas į ŠR nuo tyrinėjamos vietos – sklypuose Subačiaus g. 21, 23 (žr. K. Katalynas, 1981 m. Vilniuje, Subačiaus g. 21, 23 vykdytų žvalgomųjų archeologinių tyrimų ataskaita, 1981, *VAA*, f. 1019, apyrašas 11, b. 7067). XVI a. statant miesto gynybinę sieną, ant Subačiaus g. trasos pastatyti Subačiaus vartai, kurie XVI a.

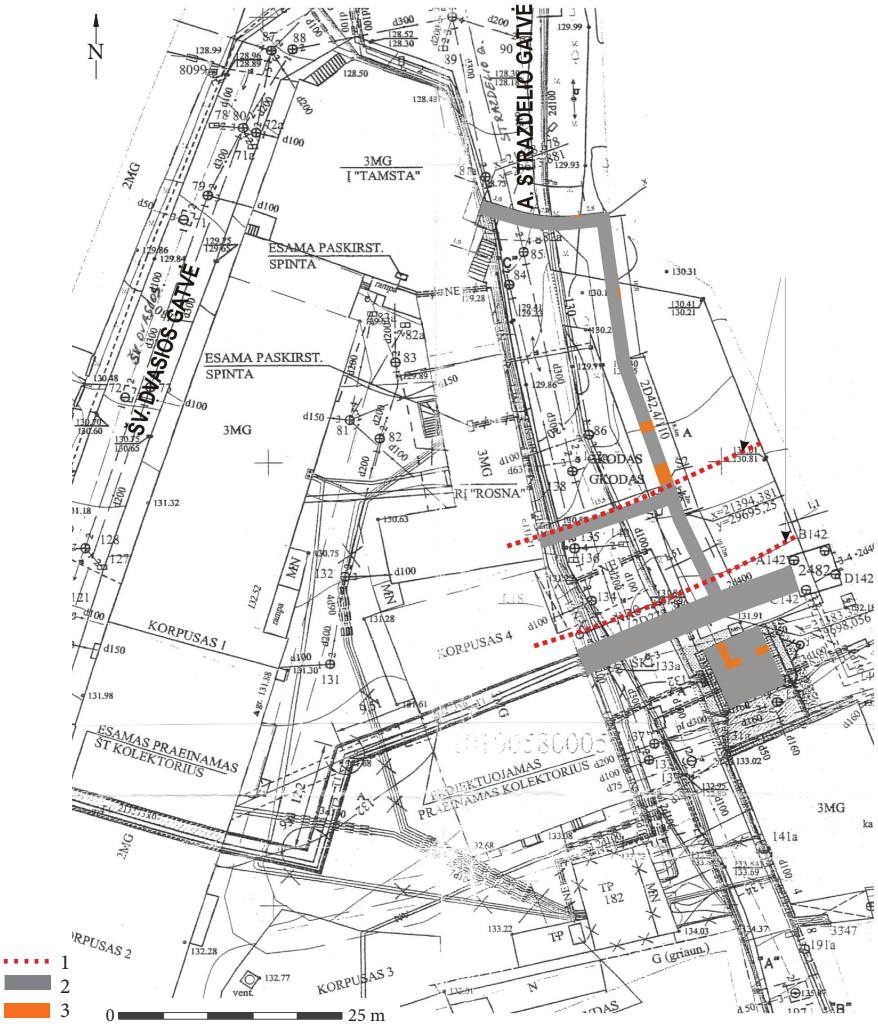

1 pav. Sklype A. Strazdelio g. 1 žvalgytų vietų situacijos planas: 1 – spėjamų XIV a. pabaigos – XV a. pradžios gynybinių įtvirtinimų (pylimo ir griovio) liekanų apytikrės ribos; 2 – žvalgytos vietos; 3 – aptiktos mūrinės konstrukcijos. L. Girlevičiaus brėž.

Fig. 1. Situation plan of the surveyed sites on the plot at A. Strazdelio St. 1: 1 – approximate boundaries of the remains of the presumed late 14th – early 15th-century defensive fortifications (bank and ditch); 2 – surveyed sites; 3 – discovered brick constructions.

pabaigoje rekonstruoti, prie jų R fasado pastatyti du mūriniai cilindriniai bokštai. Į Š nuo Subačiaus vartų XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje pastatyta mūrinė bastėja – suformuotas Vilniaus miesto R dalies gynybinis mazgas. Į R nuo Subačiaus vartų vietos, greta dabartinės Subačiaus g. P dalies esantys sklypai buvo apgyvendinti jau XV a. Vilniaus Stepono Batoro universiteto profesorius Marjanas

Morelowskis manė, kad teritorijoje, esančioje į R nuo tyrinėtos vietos, būta iki 1655 m. karo įrengtų bastioninių įtvirtinimų linijos. Kaip galima spėti iš 1940–1942 m. jo sudaryto „Vilniaus iki 1655 m. rekonstrukcinio plano“, atkurdamas šios (pirmosios) bastioninių miesto įtvirtinimų linijos konfigūraciją, jis rėmėsi vadinamajame Fiurstenhofo Vilniaus plane (apie 1737 m.) pavaizduotomis sklypų šioje miesto dalyje ribomis. Didesnės apimties archeologiniai tyrinėjimai buvo atliekami pastatų komplekso A. Strazdelio g. 1 Š dalyje (žr. *LIIR*, f. 1, b. 480). Aptikta XVII–XIX a. mūrinių pastatų liekanų, tarp jų ir XVII a. I puse datuojamų rūsių. Ankstyviausi kultūrinio sluoksnio horizontai datuoti XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia. Istoriniuose planuose matyti, kad XVIII a. – XIX a. pradžioje vietovė buvo užstatyta gana retai, daugiau pastatų būta greta dabartinės A. Strazdelio g. 1845 m. plane didžioji dalis tyrinėjamos teritorijos pavaizduota neužstatyta – nurodoma čia esant Subačiaus aikštę.

2007 m. atlikti archeologiniai žvalgymai (1 pav.) suteikė naujų vertingų duomenų apie šios vietovės urbanistinę raidą, leidžiančių daryti platesnes išvadas. Svarbiausias žvalgymų metu fiksuotas artefaktas – senovinio pylimo su priešais jį buvusiu grioviu liekanos. Jos aptiktos automobilių stovėjimo aikštelėje kastos tranšėjos šiluminei trasai P dalyje (2 pav.). Fiksuota tik viršutinė įtvirtinimų liekanų dalis (3 pav.). Gynybinio griovio įgilinimas nenu-

2 pav. Gynybinio pylimo ir griovio pjūvis iš P pusės. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 2. Cross-section of the defensive bank and ditch from the S.

3 pav. Gynybinio pylimo ir griovio pjūvis iš PR pusės. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 3. Cross-section of the defensive bank and ditch from the SE.

statytas (tyrinėjimų metu surinkti duomenys leidžia spėti, kad jo gylis nuo buvusio paviršiaus turėjo būti apie 2 m). Jo plotis – apie 5,5 m. P dalyje fiksuoti apie 5,5 m pločio supilto maišyto molio ir žemės sluoksniai – pylimo liekanos. Išorinis griovio kraštas plūktas moliu. Griovio užpilde aptikta XVI a. pabaiga – XVII a. I puse datuotinų archeologinių radinių – daugiausia plokštinių koklių fragmentų. Pylimo liekanų Š dalis apardyta XVII a. statyto mūrinio namo rūsio sienos statybinės duobės perkasimo.

Įvertinus platesnį vietovės kontekstą, istoriniuose planuose pažymėtas istorinių valdų (posesijų) ribas, galima teigti, kad šie įtvirtinimai yra gerokai ankstyvesni nei miesto gynybinė siena. Jie veikiausiai įrengti XIV a. pabaigoje. Manome buvus šių įtvirtinimų tąsą V kryptimi link aukštumos, kurioje 1350(?) m. pastatyta Šv. Trejybės cerkvė. R kryptimi šie įtvirtinimai tikriausiai tęsėsi link Išganytojo kalno R dalies. Jie juosė XIV a. apgyvendintą teritoriją – dabartinius sklypus Subačiaus g. 21, 23. Kastame grunte neaptikta ankstyvų tiksliau jį datuojamų archeologinių radinių. Todėl tikslinga šioje vietoje (dabar čia – automobilių stovėjimo aikštelė) atlikti didesnės apimties archeologinius tyrinėjimus.

Kaip minėta, į P nuo pylimo aptiktos XVII a. pradžia datuotino XVII a. I pusėje (iki 1655 m. – karo su Maskva) rekonstruoto mūrinio pastato rūsio liekanos. Pastato plotis Š–P kryptimi – 7 m. XVII a. pradžioje statyto mūrinio pastato rūsio liekanos aptiktos į Š nuo senovinių įtvirtinimų linijos – duobėje, iškastoje transformatorinės statybai. Tirtos teritorijos P dalyje buvo smėlinga aukštuma. Kultūrinis sluoksnis čia 0,6–1,2 m storio. Į Š nuo XVII a. pastato, stovėjusio į Š nuo senovinių įtvirtinimų, kultūrinis sluoksnis storėja – stebėtas tereno nuolydis Š kryptimi. Kultūrinio sluoksnio storis nenustatytas (kasta iki 1,4–2 m gylio). Tranšėjos šiluminei trasai Š atkarpoje aptikti du lauko riedulių grindinių lygiai. Viršutinis (apie 50 cm gylyje) datuotinas XX a. I puse, apatinis (apie 70 cm gylyje nuo dabartinio paviršiaus) – XIX a. I puse. Manome, kad šis grindinys – 1845 m. Vilniaus plane pažymėtos Subačiaus aikštės paviršius.

Tranšėjos Š atkarpoje aptikta XVIII–XIX a. pradžia datuotinų archeologinių radinių. Ankstyviausi žvalgymų metu aptikti radiniai datuojami XVI a. pabaiga. Ateityje prieš atliekant statybinius darbus šioje Vilniaus dalyje būtina atlikti nuoseklius archeologinius tyrinėjimus. Spėjamų XIV a. pabaigos įtvirtinimų vietoje tikslinga atlikti archeologinius tyrinėjimus moksliniais tikslais. Tyrinėjimai gali suteikti duomenų apie Vilniaus PR dalies fortifikaciją kovų su kryžiuočiais laikotarpiu.

The field survey in the vicinity of A. Strazdelio St. 1 in the historical suburb of Subačius

A survey was conducted at A. Strazdelio St. 1 in the territory of the historical suburb of Subačius (Fig. 1). The remains of presumed late 14th-century fortifications, namely a bank made of mixed clay and a ditch on its S side, were discovered during it (Figs. 2–3). The bank was over 5.5 m wide and the ditch was 5.5 m wide. The precise parameters of these structures were not established. This was a defensive line, which probably ran from the height, on which the Holy Trinity Russian Orthodox church was built in 1350(?), towards the height (*Mons Salvatoris*), on which the Sanguška palace was built in the first half of the 17th century and the Missionary monas-

tery was founded in the 17th century. The remains of brick buildings from the first half of 17th century and the 18th–19th centuries as well as archaeological finds from the 16th–20th centuries were discovered during the survey.

Linas Girlevičius

Žvalgomieji tyrinėjimai Trakų g. 8

2007 m. APC „Antiqua“ atliko žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus sklype Trakų g. 8, nuo Trakų g. nutolusiame V–R kryptimi ištęstame vidiniame kieme. Iškasti trys archeologiniai šurfai, kuriuose ištirtas 10,8 m^2 plotas.

Šurfe 1, kastame vidinio kiemo Š dalyje, atkastas kiemo Š korpuso arkinio pamato fragmentas. Kultūrinio sluoksnio storis šurfo vietoje – 3–3,3 m. Jis datuotinas XV(?)–XX a. Kultūriniame sluoksnyje buvo du sąnašiniai smėlio tarpsluoksniai. Apatinis tarpsluoksnis pagal analogiją su Rotušės aikštės tyrinėjimais datuotinas 1437 m. Šurfe aptikti radiniai datuotini XVII–XIX a.

Šurfe 2, iškastame vidinio kiemo P dalyje, aptiktas XIX a. datuotino medinio šulinio fragmentas. Jis 2,1 m gylyje. Šurfo PV dalyje atkastas šio statinio ŠR kampas. Smėlio įžemis šurfo vietoje pasiektas 2,1 m gylyje nuo dabartinio paviršiaus. Kultūrinis sluoksnis datuotinas XV(?)–XX a., ankstyviausi aptikti radiniai – XVII a. Šulinio statybos metu nesuardytame kultūriniame sluoksnyje taip pat fiksuoti smėlio, molio tarpsluoksniai.

Šurfe 3, kastame kiemo V dalyje, aptiktas arkinio pamato fragmentas. Tai iki šių dienų neišlikusio šios kiemo dalies V korpuso R siena. Prie sienos liekanų ir jos pamato aptikti trys akmenų grindinio lygiai. Pirmasis grindinys datuotinas XX a. Vidurinysis grindinys sietinas su pastato statybos laikotarpiu XVIII a. pabaigoje ar XIX a. pradžioje (korpusas šioje vietoje žymimas 1808 m. Vilniaus plane). Trečiasis grindinys datuotinas XVI ar XVII a. Tikėtina, kad apatinis grindinys yra buvusios gatvės, jungusios dabartines Klaipėdos ir Kėdainių g., liekanos. 3 m gylyje aptiktas ūkinės duobės (?) kraštas su XV a. puodyninių koklių sąvarta. Greta duobės būta grindinio iš smulkių riedulių. Ūkinės duobės iki galo ištirti nepavyko – dalinai ištirta tik jos ŠV dalis. Apatiniame pilkos smėlingos žemės horizonte fiksuota medinių konstrukcijų liekanų.

Kultūrinis sluoksnis tyrinėtoje teritorijoje yra iki 3,3 m storio. Aptikti archeologiniai radiniai datuojami XV–XIX a. Apatiniai kultūrinio sluoksnio horizontai datuojami XV a. Ateityje vykdant žemės kasimo darbus kiemo teritorijoje ir pastatų viduje būtini išsamūs archeologiniai tyrinėjimai.

The field evaluation at Trakų St. 8

3 test pits (10.8 m^2) were excavated during a field evaluation on the plot at Trakų St. 8 in an interior courtyard remote from Trakų St. A cultural layer 2.1–3.3 m thick and dating to the 15th–20th centuries was recorded. The discovered finds date to the 15th–19th centuries. The remains of a 19th-century wooden well were discovered in the test pit excavated in the S part of the courtyard. A midden of 15th-century ‘pot-shaped’ stove tiles *(Topfkachel)* was discovered in the test pit in W part of the plot. This was probably a rubbish pit. The remains of a brick building erected in the late 18th – early 19th century and three levels of stone paving were discovered in the test pit. It is likely that the bottom paving is the remains of a street or alley that did not survive.